

Posudek vedoucího bakalářské práce

Název práce: Srovnávací pojetí řeči u Platóna

Autorka: Lenka Knotková

Vedoucí práce: Mrg. Stanislav Synek, Ph.D.

Předložená bakalářská práce se věnuje důležitému, zajímavému, ale poměrně obtížnému tématu: pojetím řeči u Platóna, resp. otázce, v čem spočívá „pravé umění řeči“ *alias* rétorika filosofická, zaměřená na hledání a odkrývání pravdy, v opozici vůči rétorice „s sofistické“ jako pouhé schopnosti přemlouvat druhé. Autorka se snaží ukázat, že filosofie sama je jakýmsi velmi specifickým zacházením s řečí, a že se tudíž neobejde bez rétorických dovedností. Lépe řečeno, že rozdíly mezi filosofií a rétorikou (či sofistikou) jsou navenek minimální – byť zároveň zcela zásadní a důležité. Je potom otázkou, v čem nakonec odlišnost a specifičnost filosofie spočívá.

Autorka se tedy pomocí vybraných pasáží dialogu *Faidros* snaží předvést, jaké podmínky musí řeč a řečník splňovat, aby nás nezaváděla „na scesti“, ale aby nám naopak pomáhala v „rozpomínání se na pravdu“. Zaměřuje se tak na další důležitý a někdy opomíjený rys Platónovy filosofie, který zdůrazňuje situační povahu každé filosofické rozmluvy a prostředkující úlohu řeči: důležité není jen to, co říkáme a zda je to „pravdivé“ či nikoli, ale především to, *ke komu, jakým způsobem a s jakým cílem* to říkáme. Neboť smyslem řeči nemůže být nějaká „konzervace vědění“, ani pouhé získávání moci v obci, ale vždy jen to, pomáhat nám v „rozpomínání se na to, co je v pravém smyslu jsoucí“.

K hodnocení práce však přistupuji s jistými rozpaky: autorka na jedné straně projevila upřímný zájem o téma a věnovala mu nemalé úsilí, na straně druhé se jí nepodařilo hlavní otázku práce uchopit a zpracovat dostatečně jasně a promítnout průběžné výtky a doporučení do výsledného znění textu.

První takovou výtkou je, že záběr práce je příliš široký, resp. výklad se rozbíhá do různých směrů: autorka zmiňuje různé pasáže z několika dialogů, žádné téma neuchopí náležitě jasně ani důkladně. S tím souvisí i to, že autorka málo argumentuje a formuluje velmi obecně. Čtenář má pak dojem, že se před jeho očima odehrává spíše rétorické cvičení na obranu filosofie než budování určité pozice na základě sledovatelné argumentace. Další výhrada směřuje k nejasnému ukotvení „metody“ či „žánru“: není jasné, z jakého hlediska chce autorka zvolené texty interpretovat. Ukazuje se to např. hned v první kapitole, nazvané „Rozdíly sofistické a filosofické rétoriky v návaznosti na její dobový kontext“. O dobovém kontextu se zde mnoho nedozvíme, místo toho zde autorka představuje vymezení sofistů a sofistiky z Platónových dialogů (příčemž je čtenář nechán na pochybách, zda je řeč o „skutečném“ Prótagorovi či Gorgiovi, nebo o postavách Platónových dialogů). Tato absence odstupu od primárního textu a prolínání různých rovin řeči jsou bohužel patrně napříč celou prací: autorka skáče z jednoho dialogu do jiného, s citacemi pracuje téměř bez ohledu na kontext, jako by šlo o výpovědi s nějakou „absolutní“ platností.

Autorka se snaží vychválit filosofii a filosofické užívání řeči na straně jedné a pohanět rétoriku „s sofistickou“ na straně druhé. Čtenář se však bohužel nemůže nikde na vlastní oči přesvědčit, v čem spočívá deklamovaná prázdnota sofistické řeči, proč je Prótagorova či Gorgiova moudrost pouze zdánlivá, ani v čem je na druhé straně řeč Sókratova tak moudrá a „filosofická“. U Platóna najdeme řadu míst, kde Sókratés používá stejné „úskoky“ jako sofisté. Možná by bylo zajímavé, ukázat nejprve Sókratovu *podobnost* se sofistami, a teprve poté se pokusit vysvětlit, proč on je „filosof“, ale oni ne. Takto se zdá, že všechny teze v předložené práci spočívají – jednoduše řečeno – pouze na víře, že si z nás Platón neutahuje. Proto když autorka v závěrečné kapitole píše, že „záleží na čtenáři, zda bude chápat Sókratovy dialogy jako neměnné pravdy nebo jako inspirativní text, nad kterým je třeba přemýšlet“ (s. 46), skoro se mi zdá, že zvolila variantu první.

K práci jako celku mám několik souvisejících otázek: je filosofická rétorika – tak, jak se ji postupně popisuje Sókratés v dialogu *Faidros* – vůbec *možná*? A v čem se liší sofista a filosof? Je možné je od sebe rozlišit – a případně podle čeho? Zakládá se filosofie na vědění o tom, co je „pevné, celé a neměnné“ (srov. str. 42), nebo na něčem jiném? Jinými slovy, na jakých *předpokladech* Platónovo rozlišení mezi filosofem a sofistou stojí?

Další výtky a dílčí otázky Autorka několikrát cituje Nietzscheho, na str. 31 pak tvrdí, že jeho interpretace je s tou její „plně v rozporu“. Z citované pasáže se to ale nezdá, spíše naopak: Nietzsche i autorka (pokud jim rozumím správně) se shodnou v tom, že rétorika si u Platóna „podrží svou platnost“, pokud je „založena na filosofickém vzdělání a užita za správným účelem, tj. za účelem filosofie“. V čem je tedy onen rozpor?

Na str. 22 autorka připomíná „kritiku psané řeči“ ze závěru dialogu *Faidros* a píše, že se „rétorice vytýká, že je to strnulá forma výpovědi tíhnoucí k písemnému zachycení“, což je prý rozdíl „mezi 'být' a 'mít'“. *Pokud má někdo knihovnu plnou knih, ale přesto si nepamatuje, co obsahují, je to pouze klamání sebe sama*“. (cit. s. 22) – Je skutečně (podle dané pasáže z *Faidra*) důležité pamatovat si, co knihy obsahují? Je vůbec takové hromadění knih k něčemu dobré? Na co si máme – podle Platóna – „pamatovat“? Také by mě zajímalo, že se zde autorka odvolává na E. Fromma, či zda je to pouze nechtěná aluze.

Když v kapitole 3.2.1. mluví autorka o formálních požadavcích na řeč, vypočítává různé její druhy, které by měla správná řeč obsahovat (str. 24). Bohužel zde opět chybí kontext, takže se zdá, že podle autorky Platón (resp. Sókratés – srov. *Faidros* 266d) tvrdí, že každá formálně správná řeč musí obsahovat „vypravování“, „svědectví“, „důkazy“, „pravděpodobnost“ atd. Je tomu opravdu tak?

Na začátku kapitoly 3.2.2. je chybně uveden zdroj citace: dané vymezení dialektiky není z dialogu *Sofisté*, nýbrž *Parmenidés* (v poznámce pod čarou je to správně). V této kapitole je také pozoruhodná pasáž (str. 25), kde na začátku autorka píše, že Zenónovy důkazy nemožnosti pohybu jsou vyvráceny „zkušeností se smyslovým světem“. Jak tomu má čtenář rozumět – když celá kapitola mluví o dialektice? Je to legitimní dialektický postup? Nenechala se zde autorka takřikajíc zaslepit smyslovou zkušeností?

Na str. 33 autorka v poznámce pod čarou tvrdí, že pokud by lidská duše nebyla nesmrtelná, „nabourala by se tím celá koncepce cílů Sókratovy rétoriky a Platónovy filosofie vůbec“. Šlo by to nějak blíže vyložit a zdůvodnit? Platilo by to např. i o *Obraně Sókrata*?

Na str. 15 se píše, že člověk může „skutečně hovořit o všem (...), pokud zná podstatu světa a ví, jak se k ní jednotlivosti vztahují.“ Takto chápaná znalost pravdy je pak i „skutečnou charakteristikou pravé rétoriky“. Je to však podmínka splnitelná? Je vůbec v lidských silách takové poznání získat?

Dále ještě drobnou poznámku: na str. 38 autorka píše, že „nemnoho z nich [tj. z lidských duší] zahlédlo pravá jsoucna“. V *palinódii* se však tvrdí, že *všechny* lidské duše musely spatřit pravdu – byť v různé míře (srov. 249b).

Celkové hodnocení. Práce je na jedné straně zajímavým shrnutím Platónova pohledu na rétoriku a její vztah k filosofii. Na druhé straně bohužel připomíná spíše rétorické cvičení, témata jsou uchopena jen letmo, chybí odstup od primárního textu a jeho hlubší reflexe. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „dobře“.

31. ledna 2014

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.